

Играта като метод на интеркултурното образование

Ася Велева

The Game as a method of Intercultural Education: The growing importance of intercultural education poses the necessity of effective methods for involvement the children to the principles of global ethics. In this context the current paper presents an analyze of social-psychological characteristics of game, which determine it as a promising method of intercultural education. Methodological instructions are drawn for organizing games during intercultural interactions in kindergarten and primary school.

Key words: game, intercultural education.

ВЪВЕДЕНИЕ

Интеркултурното образование е сравнително ново педагогическо направление, но то придобива нарастваща значимост, защото взаимното проникване на културите е една от основните характеристики на съвременното общество. Особено важно е интеркултурното образование да започне още в предучилищна възраст. Необходимостта от това е аргументирана от Е. Суслова, която посочва, че дружелюбието, уважението към хората от различни националности не се предават по наследство, а трябва да се възпитават във всяко поколение отново и отново. Колкото по-рано започне формирането на тези качества, толкова по-голяма устойчивост ще придобият те [4].

ИЗЛОЖЕНИЕ

Фактът, че възпитанието през ранните години има основополагащо значение както за развитието на своята културна идентичност, така и за формирането на позитивно отношение към другите култури, налага необходимостта от намиране на подходящи начини за приобщаване на децата към принципите на глобалната етика. Има редица основания играта да заеме водещо място сред методите на интеркултурното образование в детска възраст.

В литературата широко се препоръчват игри, разработени или адаптирани за целите на интеркултурното образование, които се отнасят към групата на интерактивните методи на обучение. Тяхната същност, според П. Соколова се състои в организиране на ползотворно общуване и взаимодействие между всички учачи един с друг и с учителя, при което се осъществява усвояване на нови знания и опит. В процеса на интерактивната игра учениците имат възможност да обменят знания, идеи; правилно да формулират своето мнение; да провеждат дискусия; да изслушват другите и да уважават мнението им; съвместно да решават значими проблеми. По този начин интерактивната игра съдейства за социализацията в поликултурна среда [3]. Встрани от вниманието обаче остават изконните народни игри на различните култури, които според лансираната тук теза също би следвало да намерят достойно място сред методите за запознаване на децата с другите култури и възпитаването им в дух на толерантност и разбирателство.

Народната игра съдържа редица психо-социални характеристики, в които е закодиран нейният потенциал за изграждане на позитивни връзки между културите.

На първо място, като културно творение формирано в продължение на векове, играта е носител на социално-културна информация: в нея се отразяват народните ценности, битът, трудът, нравите, духът на времето, съдбата на етноса. Това позволява на педагога, използвайки народната игра неусетно да въведе децата в мултикултурността на света. Запознаването на малките с игри, играни от деца като тях, но от друга страна, съдейства за преодоляване на страха от чуждото и непознатото, подпомага откритото и добронамерено поведение спрямо другите култури.

Второ, играта е преобладаваща дейност в предучилищна възраст, тя най-добре

отговаря на потребностите и интересите на децата. В същото време, благодарение на своята емоционалност и информационна наситеност играта съдържа огромни резерви за възпитателно въздействие върху развиващата се личност. По отношение на проблема за възпитаване на позитивни взаимоотношения с другите особената ценност на играта се разкрива, когато се вземат под внимание трите основни направления, в които по думите на Е. Суслова следва да се реализира интеркултурното образование, а именно:

- информационно насищане (съобщаване на знания за традициите, обичаите на различните народи, специфика на техните културни ценности и т.н.);

- емоционално въздействие (в процеса на реализация на първото направление – информационно насищане – е важно да се предизвика отклик в душата на детето, да се „събудят“ неговите чувства);

- поведенчески норми (знанията, получени от детето за нормите на взаимоотношения между народите и правилата на етикета, трябва задължително да се затвърдят в неговото собствено поведение) [4]. Културната натовареност на народната игра, нейната емоционална наситеност и действена форма са условие за осъществяването в единство на трите основни направления на интеркултурно взаимодействие – информационно, емоционално, поведенческо.

Друго предимство на играта е, че тя е универсален език. Дори и да не се разбират с думи, децата могат да общуват чрез езика на играта. Възпитаването в принципите на глобалната етика означава приоритет на екипната работа за постигане на съвместни цели, за решаване на общи проблеми, а играта е социална по своя произход и е най-желана именно когато е задружна, колективна. Тя притежава силата да сплотява, да формира играеща общност и игрова субкултура.

Не на последно място интеркултурното образование е призвано да формира у детето позитивни взаимоотношения с Другите. А в периода на детството като най-добър приятел са оценява този, с когото се играе най-често и най-добре. Както посочва С. Иванов социалният статус и приемането в групата се определят в най-голяма степен от игровия опит и култура на детето и по-малко от другите му качества [2].

Всичко това определя народната играта като перспективно средство за формиране на нагласи и умения за толерантни и ползотворни интеркултурни взаимодействия. В обобщение основанията за това са: 1) същността на играта като „хранилище“ и транслатор на културни практики и ценности; 2) възрастовите особености на децата, при които преобладаваща дейност е игровата; 3) спецификата на взаимоотношенията между културите, които се изграждат като позитивни особено ефективно, когато за целта се използват игрови средства.

Използването на играта за целите на интеркултурното образование поставя въпроса за подбор на подходящи активности, които могат да бъдат пренасяни сред културите. При това следва да се отчита, че народните игри водят началото си от трудовата дейност на хората и затова отразяват характерните ѝ особености. Така например, според данни на Д. Елконин като най-добра играчка за обозките деца възрастните считат ските. Майките ги украсяват със ситни плетеници, под каишките подлага цветно сукно, понякога ги боядисват. Децата организират състезания със ски и провеждат много ловни игри. Тези активности произтичат от начина на живот и основния вид трудова дейност на хората. За децата наномадте пък неизменен спътник е ласото. Малките не могат да минат покрай колче, стърчащо мъничко над земята, покрай храстче, чието връхче се показва над снега, без да изпитат върху него точността на ръката си. Децата отначало „ловят“ високи тънки пънчета, по-късно преминават към подвижна цел – опитват се да хванат кучето или пък ловят малки еленчета. В приведените примери се вижда, че изискванията, които обществото поставя пред детето по отношение овладяване употребата на необходимите оръдия на труда и тясно свързаните с това способности, довеждат до

цяла система от упражнения. На тази основа се създават съревнования и игри [1].

Освен спецификата на трудовата дейност в игрите на народите, предавани от поколение на поколение, намират отражение също така и тези области от дейността и отношенията на възрастните, които са недостъпни и/или забранени за децата. Отново у Д. Елконин намираме свидетелства за игра на бракосъчетание, която съществува при децата на лопарите. Едно момче взема едно момиче и обикаля заедно с него около масата или около някакъв стълб (ако се играе навън), а останалите стоят от страни и пеят. След това поставят на главите на „младоженците“ кръстообразно две пръчици вместо венци. Децата обикалят три пъти и пръчиците се свалят, а „булката“ се покрива с кърпа. Момчето отива с момичето на страни и го целува. След това ги отвеждат до масата и ги слагат да седнат на почетното място; младата „булка“ стои все още покрита с кърпата, склонила глава; младоженецът я прегръща. След като постоят малко край масата децата или пристъпват към венчаването на друга двойка, или „новобрачните“ си лягат да спят заедно. Тази игра се играе от деца на 5-6-годишна възраст, обикновено преди нечия сватба и винаги тайно от родителите, тъй като те им забраняват това [1].

Подобни игри са най-тясно свързани със своеобразието на дадената култура. В първата група примери това е така, тъй като игровите състезания изискват висока степен на развитие на специфични двигателни умения, непосредствено произтичащи от особеностите на трудовата дейност на дадения народ. Във втория случай играта отразява непознати традиции. Приведените илюстрации показват, че игрите, които пресъздават строго специфични начини на труд и културни практики, се оказват трудни за пренос при други условия.

В редица случаи обаче при прехода на дейността и взаимоотношенията на хората в игровата плоскост от цялостната социална действителност се обособяват такива игрови действия, които макар да имат самобитен характер са достъпни за изпълнение и осмисляне от представители на други култури. Поради по-обобщения си характер схемите на тези игри могат да бъдат обменени между културите, допринасяйки за тяхното взаимно опознаване и приемане. Пример за това е италианската игра „Октопод“ (Piovra). Според правилата едно дете се избира за „октопод“. То застава в средата на правоъгълна площадка. Останалите се нареждат срещу него по продължение на едната страна на площадката. „Октоподът“ има право да се движи само хоризонтално, успоредно на редицата деца. Те трябва да отидат на срещната страна като минат покрай „октопода“, без той да успее да ги докосне. Когато някое дете бъде пипнато от „октопода“, то се превръща в „бебе-октопод“. То не може да се движи по друг начин, освен да се люлее на едно място. След като всички деца бъдат превърнати в „октоподчета“, този, който първи е бил докоснат, става „октопод“ и играта започва отначало. Подобни игри, от една страна, разкриват нещо специфично в условията и начина на живот на даден народ, от друга в тях децата могат да разпознаят собственото си битие и на тази основа да открият сходствата и различията си с другите.

Използването на игри от различни народи в практиката на детската градина и началното училище предполага наличието на богат репертоар от активности, позволяващ подбор на подходящи за възрастта на децата варианти¹.

Организирането и провеждането на народните игри трябва бъде съобразено с някои методически изисквания.

След избора на игра, педагогът следва да подготви необходимите за всеки участник игрови материали (ако са необходими такива) или да ги изработи съвместно с групата, като на децата се обяснява, че ще ги използват за нова игра.

¹ Като първа стъпка към създаването на необходимата информационна банка на интернет сайта на А. Велева (www.veleva.net) е обособена категория „Игри от различни“ народи, попълвана от нея и студентите ѝ.

Педагогът планира начина на запознаване на децата с играта. Това включва:

1. Даване на предварителна информация във връзка с играта. Ако тя е старинна, може накратко да се опише какъв е бил начинът на живот на хората. Ако е от друг регион, се разказва за бита и обичаите на съответния народ, чиято игра предстои да се изиграе. Разказът може да се онагледява с илюстрации, предмети от бита, играчки, произведения на изкуството. Възможно е и дете от групата, представител на дадената култура, да обясни как се играе.

2. Организация на игровото пространство – избира се безопасно място с достатъчно пространство, планира се разположението на игровите материали и на играещите.

3. Определяне броя на участниците - дали ще се играе едновременно с цялата група или на подгрупи.

4. Запознаване със съдържанието на играта. Кратко и ясно се обясняват игровата цел, действията и правилата. При необходимост педагогът прави показ на едно или няколко по-трудни действия, а децата ги повтарят.

5. Разпределяне на ролите. Тук са възможни много варианти. При малките деца е допустимо педагогът да направи разпределението, за да предотврати конфликтующи групировки, или формирането на неравностойни по възможности отбори. По-големите деца, които често играят игри с правила, могат самостоятелно да се разпределят. Желателно е това да става с помощта на жребии и броилки.

6. След разпределяне на ролите, започва играта. При малките деца е важно възпитателят да участва (като водещ или съигрвач) защото е нужен неговият пример. Намесата му в играта винаги следва да става от позиция на игровите роли и правила. При по-големите педагогът следи играта, но като страничен наблюдател, намесвайки се само в краен случай.

7. В края на играта, се прави кратка преценка, в която се поощряват проявите на смелост, находчивост, честност, взаимопомощ. Когато в хода на дейността е имало неспазване на правилата, конфликти или неуспех, се дава перспектива за преодоляването им.

8. След изиграването се провежда беседа, чиято цел е децата да се насочат към осмисляне на приликите и отликите между хората от различни народи, към уважаване ценностите, бита и начините на живот на другите култури, към осъзнаване необходимостта от взаимно разбирателство и сътрудничество.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение народната игра е транслатор на културни ценности и агент на социализацията в интеркултурна среда. При това чрез нея опознаването на другите култури се осъществява съобразно възрастовите особености и възможности на децата. Защото по думите на А. Леонтиев в предучилищна възраст все още не съществуват абстрактната теоретичната дейност и отвлеченото съзерцателно познание, поради което осъзнаването се проявява преди всичко под формата на действие. Детето, усвояващо обкръжаващия свят – това е детето, стремящо се да действа в този свят [1]. Запознаването с другите култури в играта е особено ефективно, тъй като се превръща в личностнозначим и мотивиран процес. Ето защо наред с интерактивната, народната игра също следва да заеме полагащото ѝ място сред методите на интеркултурното образование.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Елконин, Д. Психология на играта. – София: Народна просвета, 1984.

[2] Иванов, С. Педагогически технологии на взаимодействието в детската градина. - Пловдив: Макрос, 2001.

[3] Соколова, П. Използване на интерактивни игри в процеса на етнокултурна социализация на младши школьници. В сб. Игра и играшки в историята и културата,

развитии и образовании [Материалы международной научно-практической конференции 1-2 апреля 2012 года]. – Пенза-Ветбск Москва: Научно издательский центр „Социосфера“, 2012, с. 84-88.

[4] Сулова, Э. Поликультурное (интернациональное) воспитание. В Дошкольное образование, 2002, №20 //www.dob.1september.ru/2002/20 /14.htm

За контакти:

гл. ас. д-р Ася Симеонова Велева, Русенски университет „Ангел Кънчев“, GSM 0894 699 734, e-mail: aveleva@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.